
Kronika

**BIOLOGIJOS MOKYTOJA
M. BENDORAITYTĖ-JEZERSKIENĖ
PRISIMENA P. ŠIVICKĮ, T. KISELYTĖ,
F. MARTIŠIŲ**

Išvyka į gamtą. Iš kairės: 3-ia M. Bendoraitytė, 4-a Teklė Kiselytė, 5-as Beresnevičius, 7-as prof. P. Šivickis

Apie iškiliuosius žmones dažniausiai rašome jų jubiliejų proga. Šįkart savo prisiminimais sutiko pasidalyti labai gražų jubiliejų švenčianti Prienų „Žiburio“ gimnazijos biologijos mokytoja (dabar jau pensininkė) Marija Bendoraitytė-Jezerskienė. Manome, kad prieškarinio inteligentų kartos, kurios gyvenimas buvo ir yra mums gražus pavyzdys, prisiminimų fragmentai gali būti įdomūs ir „Ekologijos“ žurnalo skaitytojams.

2003 m. sausio 28 d. šventėme mokytojos Marijos Bendoraitytės-Jezerskienės 90-metį. Jaukioje Prienų „Žiburio“ gimnazijos saliuokėje skambėjo dainos, eilės, nuoširdžiausi sveikinimai. Vakarą metu mokytoja pasakojo apie savo mokslo metus prieškarinyje toje pačioje „Žiburio“ gimnazijoje. Užaugusi Kunigiškių km. labai gausioje (9 vaikai) šeimoje, pati turėjo užsidirbti mokesčiui už mokslą. Laimė, jog prie niečiai gimnazistai tokią galimybę turėjo. Net ir knygomis bei apdarams užtekdavo, padirbėjus mokyklos sode. Apie tą garsųjį sodą ir „Žiburio“ gimnazijos įkūrėją iki šiol sklinda legendos. Tai kunigas Feliksas Martišius. Į Prienus jis atvyko 1918 m. gegužės 17 d., o jau rudenį išnuomotose patalpose pra-

dėjo veikti dvi gimnazijos klasės. Svarbiausiu F. Martišiaus rūpesčiu tapo gimnazijos pastato statyba. Nesitikėdamas, jog užteks ugningų pamokslų apie mokslo naudą, pats vykdavo į kaimus ieškoti talkininkų. Pirkdavo mišką, įjaukdavo medžius ir iš jų statė mokyklos pastatą. Daugiausia mokinių tėvų rankomis ir aukomis. Tuo tarpu garsusis medelynas įveistas padedant ir mokiniams. Atvykdamas į Prienus iš Višakio Rūdos F. Martišius atsivežė ir šiek tiek vaismedžių. Beje, 1915 m. Suvalkijoje kunigas buvo įsteigęs 15 pradinių mokyklų. Pralaimėdami karą, vokiečiai darė šiokių tokių nuolaidų, leido steigti mokyklas, tikėdamiesi, jog lietuviai links prie Vokietijos. Mokyklomis, žmonių kultūrinimu rūpinosi švietimo draugija „Žiburys“, įkurta 1906 m. Vienas veikliausių šios draugijos narių ir buvo kunigas F. Martišius, išstarnavęs Prienų „Žiburio“ gimnazijos direktoriumi iki 1944 metų. Kartu su gimnazijos statyba jis jau pradėjo ieškoti vietos būsimam medelynui. Gavęs kelis arus brūzgyniuoto, šaltiniuoto skardžio, mokiniams padedant išlygino buvusius apkasus, aptvėrė plotą ir ėmė veisti sodą. Sodas buvo ne tik F. Martišiaus didžioji aistra, bet ir materialinė pagalba mokiniams, kurie čia galėjo užsidirbti. O užmokestis už mokslą prieškarinyje buvo nemažas. Per metus žemesniųjų klasių mokiniui – 100 Lt, vyresniųjų – net 175 Lt. Mokiniai šiek tiek lėšų sukaupdavo rengdami vaidinimus, koncertus. Tačiau daugiausia pelno buvo gaunama pardavus medelius, skiepus. Tik 1932 m. buvo įvesti privalomi praktikos darbai sode. Iki to laiko direktorius kartu su keliais savo pagalbininkais mokytojais (svarbiausias pagalbininkas buvo mokytojas P. Eidukevičius) sode darbuosė iš pasišventimo. Gi mokiniams buvo neblogai mokama – 7 ct. už prigijusį skiepelį. Apsukresnieji mokiniai per dieną paskiepydavo kelis šimtus medelių. Mokinių darbą prižiūrėdavo seniūnai. Iš visų jų sumaniausiai vadovavo Jonas Proškevičius, vėliau ilgametis Kauno sodininkystės-daržininkystės technikumų direktorius. Pokary dar ilgokai vaismedžiai gerai derėjo. Apsilankę mokslininkai stebėdavosi veislių gausa. Deja, sodo gėrybėmis jau nesinaudojo nei mokytojai, nei mokiniai. Rudenį vaisiai keliaudavo į Vilnių, link Švietimo ministerijos. Tik Atgimimo metais buvo įamžintas nepaprasto švietėjo ir sodininko, parašiusio vieną pirmųjų sodininkystės vadovėlių „Apie sodą“,

F. Martišiaus atminimas. Gatvė Prienuose, šalia garsiojo medelyno vietos, pavadinta jo vardu.

Nuo 1932 m. su pertraukomis, 10 metų, M. Bendoraitytė studijavo biologiją Vytauto Didžiojo universitete. Meile gamtos mokslams užsidegė stebėdama savo gimnazijos direktoriaus veiklą. Gi Matematikos ir gamtos fakultete susipažino su kitais mokslo švyturiais, turėjusiais jai didelės įtakos. Tai profesorius Pranciškus Šivickis ir jo laborantė, vėliau asistentė bei vyr. dėstytoja Teklė Kiselytė. Profesorius studentų buvo karštai mylimas, nepaprastai darbštus. Rytą į Universitetą ateidavo pirmutinis, išeidavo paskutinis. Biologams dėstė lyginamąją anatomiją ir embriologiją. Jo terminai buvo savotiški, stengėsi kurti lietuviškus atitikmenis; studentų, ypač suvalkiečių, klausdavo patarimų tuo klausimu. Paskaitas skaitė nuosekliai, įdomiai, aiškiai. Visi spėdavo užsirašyti. Vadovėlių tuo laiku beveik nebuvo. Visi P. Šivickio studentai galėjo naudotis jo didžiule asmenine biblioteka. Į paskaitas jis atsinešdavo moliuskų, kriauklelių, kauliukų, reikėdavo juos atpažinti. Daug mįslių užduodavo įdomiose išvykose po Kauno apylinkes. Kadangi buvo labai paprastas ir nuoširdus, studentai jį praminė Tėvuku.

Su T. Kiselyte Marija artimai bendravo iki pat T. Kiselytės mirties. Susipažino, kai Marijos studijoms grėsė per ankstyva pabaiga dėl pinigų stokos. Mieloji Tekliutė, tik taip ją vadindavo, padėjo gauti darbo Tyrimų laboratorijoje prie Karo ministerijos. Nuoširdžiai talkininkavo Marijai rengiant diplominį darbą „Kai kurių chemikalų įtaka planarijų akių regeneracijai“ (vadovas prof. P. Šivickis). Darbas buvo labai gerai įvertintas, netgi buvo pasakyta, kad tai daktaro vardo verta studija.

Studijuodama Marija kurį laiką lankė prof. Konrado Kavecko vadovaujamą chorą. Koncertuodami studentai lankėsi Lietuvos miestuose, dainavo Latvijoje, Čekoslovakijoje, Švedijoje. Įdomiausia išvyka buvo 1937 m. į Paryžių, į Pasaulinę tautų parodą. Koncertai vykdavo Pabaltijo paviljone, Paryžiaus aikštėse. Vėliau, 1944–1958 m., mokytoja Marija, dirbdama Prienų vidurinėje mokykloje, mums, pokario mokinukams, dažnai pasakodavo apie įspūdingas savo keliones po platųjį pasaulį. Tai buvo lyg pirmasis langas, atvertas į, rodėsi, nepasiekiamus kraštus.

Mokytoją Mariją likimas vėl suvedė su T. Kiselyte karo metais. Marija Bendoraitytė, gavusi paskyrimą dirbti Vilniaus suaugusiųjų vakarinėje mokykloje, labai vargo. Gyveno nekūrenamame name, pusalkanė, visokių nepriteklių spaudžiama. Mieloji Tekliutė pirmoji ištiesė pagalbos ranką. Į savo nedidelį kambarėlį priglaudė jaunystės draugę, dalijosi paskutiniu duonos kąsniu. Tokių suvargėlių, kuriuos globojo dosnioji T. Kiselytė, buvo ir daugiau.

Pokario metais mokytoja Marija su savo vyresniąja drauge susitikdavo gana dažnai. Tuo laiku buvo nelengva ir mokytojos duona. Valdžia kreivai žiūrėjo į prieškarinio mokytojų diplomus, o dar į Sibirą išvežė Marijos brolio šeimą. Todėl mokytoja nutarė neakivaizdžiai studijuoti biologiją Vilniaus pedagoginiame institute, kad gautų „tarybinį“ diplomą (mūsų akimis žiūrint, sunkiai suvokiamas sprendimas, bet tokie buvo laikai). Atvykusi į sesijas, apsistodavo pas savo draugę Tekliutę. Ši nupirkdavo bilietų į teatrą, pasakodavo apie savo mokslinius darbus. Marija gaudavo iš jos patarimų, kaip įrengti mokyklinius bandomuosius sklypelius, gamtos kabinetą. Už šiuos darbus mokytoja su mokiniais buvo ne kartą apdovanota.

Marija giliai pergyveno dėl mokslininkės daromų skriaudų. Už religinius įsitikinimus T. Kiselytė neteko mėgstamo darbo, tačiau nenusiminė ir, pakeitusi darbo profilį, vėlgi nemažai pasiekė. Į T. Kiselytę, netgi jau išėjusią į pensiją, kreipdavosi kitų respublikų mokslininkai, labai vertinę jos disertaciją apie Kuršių marių zooplanktoną. Kukli, labai asketiška T. Kiselytė yra padėjusi labai daug kam. Jos kaimynė Apolonija Valiuškevičiūtė Teklei dėkinga už gautą sveikatą. Dėl žarnyno komplikacijų teko kreiptis į onkologus. Nepadėjo. Išgelbėjo Teklė su E. Šimkūnaitės žolelėmis. Ne tik garsioji žolininkė, bet ir dailininkė-restauratorė Šmigelskaitė artimai bendravo su T. Kiselyte. Kas dabar papasakos, apie ką šnekėdavosi šios garsiosios moterys?

Teklė Kiselytė ir mokytoja Marija kai kuo labai panašios. Abi giliai tikinčios, tikros pasišventėlės. Lankydavo ligonius, vienišius, ypač širdingai globojo artimuosius. Todėl skaudu, kad Teklei paskutines gyvenimo dienas teko leisti nejaukiuose slaugos namuose, gi mokytoja Marija iki šiol žvali ir linksma artimų žmonių apsupty. Toks likimas.

*Marija Trasauskienė,
dr. Laima Petrauskienė*